EDUSKUNNAN ULKOASIANVALIOKUNTA 10.02.2021

Asia: VNS 4/2020 vp Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko

Asiantuntijalausunto: Tutkimus- ja analyysifunktion johtaja Hanna Smith
Euroopan hybridiuhkien torjunnan osaamiskeskus (Hybrid CoE)

Venäjän sisäinen kehitys

Venäjän sisäinen kehitys on viime vuosina kulkenut koko ajan kohti autoritaarisempaa järjestelmää. Venäjän luonnehtiminen demokratiaksi on nykyoloissa vaikeaa. Venäjä ei jaa läntistä oikeusvaltiokulttuuria, vaan sen näkökulmasta laki on valtiollisen vallankäytön ja hallinnan väline. Venäläinen lähestymistapa lakiin ja oikeusvaltioperiaatteeseen on tärkeä noteerata, kun puhutaan yhteistyöstä eri aloilla sekä kansainvälisestä yhteistyöstä.

Talouskehitys Venäjällä on poukkoilevaa erityisesti öljyn hintakehityksestä riippuen. Venäjällä on siis varallisuutta, vaikka ei aina varoja. Kyse on pitkälle siitä, mihin Venäjä varallisuutensa käyttää. Sotilasmenot ovat yksi prioriteettialue. Vaikka alueelliset erot Venäjällä kasvavat, se ei tarkoita, että alueet haastaisivat keskushallintoa. Asia voi olla myös päinvastoin, mikä tarkoittaa, että alueelliset erot saattavat myös kääntyä Kremlin vahvuudeksi. Venäjän ailahteleva talous- ja yhteiskunnallinen kehitys heijastuu suoraan sen lähialueiden turvallisuuskehitykseen.

Viime aikojen mielenosoitukset ja Venäjän hallinnon suhtautuminen niihin on kertovat kansalaisyhteiskunnan ja hallinnon välisen kuilun kasvamisesta. Uusi sukupolvi ei jaa kokonaisuudessaan vanhemman sukupolven konservatiivisia arvoja. Vuosi 2024 on saanut ihan uudenlaisen lähtökohdan, enää ei ole ihan täysin selvää, että Putin jatkaa presidenttinä silloin.

Suomessa tulee varautua siihen, että Venäjällä harvoin mikään pysyy vakiona pitkään.

Entinen Neuvostoliiton alue ja entinen Neuvostoliiton vaikutuspiiri Euroopassa

Entisen Neuvostoliiton alue on edelleen myllerryksessä. Koko alue on hyvin räjähdysherkkä. Neuvostoliiton hajoaminen ei lopulta ollutkaan niin rauhallinen kuin yleisesti nähdään. Osa asioista nousee pinnalle viiveellä. Selonteon kirjoittamisen aikaan Valko-Venäjän muuttunut tilanne tai Armenian ja Azerbaijanin välinen sota eivät välttämättä vielä olleet tiedossa. Merkit olivat kuitenkin ilmassa siitä, että jännite Armenian ja Azerbaijanin välillä kasvaa. Kirgisiassa on ollut jo pitempään poliittista liikehdintää. Tadjikistanissa asiat ovat menossa huonompaan suuntaan ja Valko-Venäjäkin oireili ennen vaaleja. Kyseinen alue jää keskinäisine suhteineen hyvin vähälle huomiolle kansainvälisessä politiikassa. Ukrainan konflikti on edelleen ratkaisematta. Jos entiseen Neuvostoliiton alueeseen ei kiinnitetä laajempaa huomiota, voi tilanteesta muodostua entistä suurempi eurooppalainen turvallisuuspoliittinen ongelma lähitulevaisuudessa.

Georgia, Ukraina ja Syyria eivät osoita, että Venäjä sotilaallisen voimankäytön kynnys olisi madaltunut. Venäjä on käyttänyt sotilaallista voimaa aina, kun sitä on tarvittu ja se on siihen kyennyt, jopa taloudellisesti heikkona ollessaan.

Venäjä globaalina toimijana – suurvaltojen kilpailu

Venäjän niin valtiollisessa kuin kansallisessa identiteetissä suurvaltarooli on ollut kautta historian keskiössä. Ongelmat kansainväliseen politiikkaan ja sitä kautta myös naapuruussuhteisiin syntyvät, kun Venäjä tavoittelee asemaa, jonka se näkee kuuluvan itselleen. Venäjä ajaa itseään ns. suurvaltojen kilpailuun mukaan. Venäjä on Kiinan ja USAn rinnalla heikompi. Se ei kuitenkaan tarkoita, että Kiina ja USA voisivat sivuttaa Venäjän. Venäjä-Kiina yhteistyö on hyvin pragmaattista ja sen pitää hyödyttää molempia osapuolia. Yhteistyö ei ole kuitenkaan vahvalla pohjalla ja molemminpuolinen epäluottamus on jo historiallisistakin syistä olemassa. Venäjän pahin pelko on, että Kiina ja USA lähentyisivät toisiaan. Venäjän kansainvälisen politiikan tärkeänä osana on koettaa pitää USA ja Kiina toistensa vastustajina ja USA poissa Euroopasta. Samalla se rakentaa hyvin kyseenalaisin ja sotilaallisiin keinoihin turvautuen globaalia vaikutusvaltaa siellä, missä sillä on historiallisesti ollut suurvaltajalansijaa. Afrikka ja Etelä-Amerikka on hyvä esimerkki tästä. Afrikassa

Venäjä on onnistunut paremmin kuin Etelä-Amerikassa. Venäjä koittaa heikentää kaikkia demokratisoitumisprosesseja. Sen kannalta kannatettavimmat järjestelmät ovat autoritaarisia tai totalitaarisia järjestelmiä. Samalla yhteistyöhön liittyy aina yllätyksellisiä tekijöitä. Venäjäkään ei voi luottaa näihin järjestelmiin. Eurooppaan Venäjä tuntee kuitenkin yhteenkuuluvuutta.

Pohjoinen Ulottuvuus ja Arktinen

Suomen tulisi aktiivisesti nostaa esille Pohjoista Ulottuvuutta Pohjoismaisessa yhteistyössä. Joku kanava Venäjälle on hyvä pitää auki. Pohjoinen ulottuvuus on EU ohjelma, mutta huonosti tunnettu. Samalla se antaa hyvän mahdollisuuden edistää asioita, jotka ovat tärkeitä Euroopan pohjoisessa. Kun Arktisen merkitys on kasvamassa, Suomelle Lappi voi nousta turvallisuuspoliittiseksi kysymykseksi. Pohjoismaisella yhteistyöllä tähänkin voisi pureutua paremmin. Pohjoiseen ulottuvuuteen tulisi vahvemmin sisällyttää ne intressit, mitä Suomella on niin turvallisuus (pehmeän turvallisuuden osalta) kuin esim. ympäristöpoliittisesti. Pehmeä ja kova turvallisuus tukevat toinen toisiaan. Arktinen ja Itämeren alue ovat yhtäältä turvallisuuspolitiikan ja toisaalta ympäristökysymysten (ja sitä kautta myös talouden) keskiössä.

Hybridiuhat osana toimintaympäristöä

Hybridiuhkiksi kutsuttu suurvaltojen vallankäyttö on selonteossa määritelty osaksi Suomen muuttuvan toimintaympäristön kehityssuuntia. Hybridivaikuttamisen kytkökset sekä suurvaltakilpailuun että laajempaan systeemiseen kilpailuun demokraattisten ja autoritääristen valtojen välillä ansaitsisivat tulla vahvemminkin esille. Hybridivaikuttamisen välineet ja strategiat kytkeytyvät kumpaankin taustaan. Toiminnan tavoitteena on ensinnäkin heikentää läntisten toimijoiden globaalia valta-asemaa niiden yhtenäisyyttä ja vakautta sekä päätöksentekokykyä heikentämällä. Toiminta on peiteltyä, joten siihen on vaikeaa reagoida tuloksia tuottavalla tavalla. Toisaalta osana poliittisten järjestelmien välistä systeemistä kilpailua hybridiuhilla

pyritään mustamaalaamaan demokraattisten järjestelmien toimintakykyä ja politiikkatuloksia esittämällä ne hyvin epäedullisessa valossa.

Hybridiuhkiin liittyvä termistö

Kun puhumme hybridiuhista, termistö on keskeinen, jotta pystymme selkeästi kertomaan mistä ilmiössä on kysymys. Nyt selonteossa on *hybridi* - sana mainittu 28 kertaa. 15 on hybridivaikuttamista, 10 hybridiuhkia ja 3 hybriditoimintaa. Hybridiuhka-kiteyttää ilmiön yleisellä tasolla. **Hybridiuhkiin** kuuluu erilaista **toimintaa**, joka voi luonteeltaan olla: **häirintää** (puuttuminen sisäisiin asioihin ei hyväksyttävällä tavalla ja vahingollisesti), **vaikuttamista** (vahvaa painostusta, todellisuudesta neuvottelemista, päätöksenteon algoritmin sekoittamista), **kampanjoita tai operaatiota** (jatkuvaa toimintaa erilaisilla alueilla, tietyn yksittäisen tavoitteen saavuttamiseksi), **sodankäyntiä** (väkivalta ja sotatoimet ovat osana toimintaa). Varautumisessa näihin toimintoihin on erilaisia tarpeita. Siksi termistön olisi syytä olla selkeää.

Hybridiuhkien taustalla olevat toimijat

Selonteossa toimijoiksi hybridiuhkien taustalla mainitaan ennen kaikkea valtiolliset toimijat ja niiden *proxit*. Kansainvälisesti puhutaan valtiollisista ja ei-valtiollisista toimijoista. Ei-valtiolliset toimijat voivat olla muitakin kuin uhkien takana olevien valtioiden *proxeja*, mikä on hyvä tiedostaa. Verkostoituminen niin kansallisesti kuin kansainvälisesti on mahdollistanut myös ei-valtiollisten toimijoiden järjestelmällisen toiminnan ilman että mikään valtio on sen takana. Ei-valtiolliset ja valtiolliset toimijat voivat myös tehdä yhteistyötä.